

De Legendes der Poso-Alifoeren aangaande de eerste menschen.

(door ALB. C. KRUIJT.)

De wereld strekte zich voor den Poso-Alifoer van den ouden tijd niet verder uit dan het landschap, dat wij kennen als „Centraal Celebes”. In het midden van dat land, daar waar thans het groote meer ligt, moet men volgens den Alifoer de bakermat zoeken van de eerste menschheid.

In het hier volgende nu wil ik mededeelen wat ik omtrent die eerste menschen en hunne lotgevallen uit den mond der Alifoeren zelve opteekende. Volledigheidshalve maak ik hierbij ook nog melding van de legende aangaande het ontstaan van het Meer, gelijk ik die reeds gaf in mijn reisverslag („Mededeelingen”, deel 38).

In den ouden tijd was de hemel zeer dicht bij de aarde. Vooral in het midden van het eiland (1) kwam een berg nog nader aan den hemel. Op die plek was het, dat LAMOA op zekeren dag twee menschen uit steen hakte, een' man en eene vrouw. Dezen konden zich nog niet bewegen; maar om leven in hen te krijgen, droeg Lamoahen boven op een' berg. Toen maakte Lamoade wind, en nauwelijks was deze tegen dat eerste menschenpaar aangekomen, of zij ontvingen de *inosa*, den adem. (2)

(1) De Alifoeren spreken steeds van hun „eiland”, en bedoelen daarmee, gelijk reeds gezegd is, Centraal Celebes.

(2) Vandaar dat de Alifoer, (die drie zielen in den mensch onderscheidt) de *inosa*, of de anima, de ziel, physiologisch beginsel van het dierlijk bestaan (naar Prof. Wilken), bij den dood, tot den wind doet wederkeeren.

Toen „leefden” de *tau paimo* (zoo heetten zij) en konden zij zich bewegen waarheen zij wilden. Kort daarop liet Lamoā eenen steen aan een touw gebonden uit den hemel neêrdalen; maar de eerste menschen namen hem niet. Zij riepen tot Lamoā: „Wat hebben wij nu aan dien steen; geef ons wat anders.”

Toen werd de steen opgetrokken en van het touw losgemaakt. En Lamoā bond er een' kam pisang (bananen) aan. Nauwelijks op aarde neêrgelaten, liepen de *tau paimo* om strijd naar de pisang toe, en namen die. Toen sprak Lamoā: „Ha, menschenkinderen! „omdat gij de pisang hebt gekozen, zoo zal ook uw leven aan het hare gelijk zijn. Als de pisangboom kinderen heeft gekregen sterft de moederstam; (1) zoo ook zult gij sterven en uwe kinderen zullen treden in uwe plaats. Hadt gij den steen gekozen, zoo zou uw leven ook aan dat van eenen steen gelijk zijn: onveranderlijk (onsterfelijk).” (2)

Toen betreurden de *tau paimo* hunne keuze, maar het was te laat, om de fout te herstellen.

Inmiddels kregen de eerste menschen kinderen. Een van hen veranderde in een' lontarpalm (sagoweerboom, *Saguerus saccharifer* Rmph.); een ander werd eene tabaksplant.

Ook gaf Lamoā vuur aan de eerste menschen, maar de kunst om vuur te maken, deelde hij hun niet mede. De menschen pasten dus goed op, dat zij het vuur in den haard nooit lieten uitgaan.

Op zekeren dag evenwel gebeurde het door onachtzaamheid, dat al het vuur uitging, zoodat men ten einde raad

(1) Dit ziet op de bekende eigenaardigheid van den pisangboom, die na eens vrucht gedragen te hebben, sterft; evenwel niet, dan nadat hij eerst jonge stammen (uitspruitsels) nevens zich heeft doen verrijzen, die op hunne beurt hetzelfde lot ondergaan.

(2) Anderen zeggen: „indien gij den steen hadt gekozen, zoudt gij niet sterven, maar bij het einde uws levens in steen veranderen.

was, hoe de rijst te koken. Maar de hemel was vlak bij de aarde, en men besloot iemand naar de hemellingen te zenden, ten einde een weinig vuur te vragen. Deze Ali-foersche Prometheus heette Tamboeja. (1) In den hemel aangekomen, vroeg hij om vuur.

De hemelbewoners antwoordden: „Wij willen u wel wat vuur geven, maar dan moet ge uwe oogen met de handen bedekken, want ge moogt niet zien, hoe wij **vuur** maken.”

Tamboeja deed, gelijk hem bevolen was, maar de hemelbewoners waren onbewust van het feit, dat Tamboeja ook onder iederen arm een oog had. Toen hij nu zijne armen oplichtte, om daarmede de oogen in zijn hoofd te bedekken, zag hij met de oogen in zijne oksels, hoe de hemelingen een kapmes namen, en daarmede tegen den vuursteen aansloegen, waardoor er vonken uitsprongen. Toen men op deze wijze eenig droog hout had aangestoken, gaf men dit aan Tamboeja mede, die te samen met het vuur ook het geheim om dit te maken op de aarde bracht.

Het was inderdaad een gulden tijd, die tijd der eerste menschheid. „Zie, nu moeten wij hard werken om onze tuinen in orde te brengen; en nu moeten wij lang wachten, eer wij de rijst kunnen snijden. Vroeger was dat gansch anders. Toen Lamoja rijst had gegeven aan de menschen plantten zij die uit, en als de rijstplantjes eene span lengte hadden en men kookte de bladeren, dan werd dit boeboer (zacht gekookte rijst); en als men de rijstplantjes kookte, wanneer zij eene el lang waren, dan kreeg men gekookte rijst. Maar zie op zekeren dag was er een ondeugend

(1) Tamboeja is afgelegd van *woeja*, maan, en beteekent: vader van de maan. In verband met den later verschijnenden Lasaeo, de zon, zou het mij niet verwonderen, dat wij hier oorspronkelijk te doen hebben met eene mythe van zon en maan.

kind, dat spottend zeide: „gij kookt bladeren en eet rijst.” Over dezen spot (!) werd Lamoë zeer vertoornd, en hij sprak tot de menschen: „van nu aan zult gij op de vruchten van de rijst wachten.”

In dien zelfden gulden tijd, toen er nog gemeenschap was tusschen hemel en aarde, was het ook, dat Lasao de hemelbewoner, de aarde bezocht. Hij daalde op aarde neêr langs eene ladder, bestaande uit een soort liaan (*wajambaloegai*), en bouwde zich een huis. Uit de stervelingen nam hij zich eene vrouw, ROEMONGI genaamd.

Op zekeren dag (en nu vangt de legende aangaande het ontstaan van het Meer aan), was hij in het veld en wilde zich baden. Geen water vindende, nam hij eene hand vol aarde en wierp die naar het Westen, en ziet het hoogland der Tonapo was aanwezig. Daarop wierp hij ook eene handvol naar het Noorden, naar het Oosten en het Zuiden, en achtereenvolgens ontstonden de hooglanden langs de Poso-rivier, Todjo en Koewoe. En op de plek, waar hij den grond had uitgeschept, was een groot meer, de Rano Poso.

Toen dit geschied was, verdeelde Lasao de destijds bestaande menschheid over die vier hoogvlakten, zoodat men de groote stammen der Tonapo, Topebato, Tolage en To-loewoe kreeg. Behalve eene afzonderlijke taal, gaf Lasao aan elk der stammen nog een geschenk. De Tonapo kreeg „moed,” — vandaar dat zij alom gevreesd zijn —; den Topebato gaf hij eenen hond, — van daar dat zij zulke fameuse jagers zijn —; het geschenk der Tolage was een blaasroer, „om daarmede leguanen te schieten”; terwijl de Taloeuwe een stuk katoen kregen, waardoor zij zich op den handel gingen toeleegen.

Verder voorzag hij de menschen ook van karbouwen. Hij nam daartoe een karbouw, en hakte met één' houw

zijn' kop van den romp. De kop vloog naar het land Napo (Bada), vandaar dat de Tonapo en Tobada zulk eenen overvloed van karbouwen hebben. Het lichaam van den karbouw bleef op het middelste hoogland, en dáár zijn de karbouwen niet zoo menigvuldig. (1)

Op zekeren dag nu zat Lasaeo in huis, terwijl zijne vrouw Roemongi, bezig was met rijststampen onder de woning. Toen gebeurde het, dat Lasaeo's kind den vloer van het huis bevuilde. Lasaeo riep zijne vrouw, ten einde het vuil weg te nemen, doch Roemongi antwoordde: „Ik heb hier mijn werk beneden het huis, maak gij het dus maar even schoon met wat gras.” Lasaeo deed het, doch werd zóó onaangenaam getroffen door den stank, dat hij niets meer met deze onreine aarde wilde te maken hebben, en onmiddelijk naar den hemel terugkeerde. Hij deed dit langs den gebruikelijken weg, de liaan; zijne vrouw volgde hem op den voet. In den hemel aangekomen, haakte hij de ladder onmiddelijk los, zoodat zijne vrouw, die ook nog een' blik in den hemel had kunnen slaan, te samen met de liaan naar beneden stortte, en dood neêrkwam. De liaan en Lasaeo's vrouw veranderden aanstonds in steen, en de plek heet nog *tamoengkoembaloegai* (het hoogland van de baloegai).

En sedert was de gemeenschap tusschen hemel en aarde afgesloten.

Zoo eindigt de legende. Allereerst valt aanstonds in het oog, dat de Poso-Alifoer de menschen door Lamoë laat

(1) Volgens de verhalen der Alifoeren zijn kop en romp in steen veranderd en nog ter plaatse aanwezig. De versteende karbouwenromp moet zich aan den oever van het Meer bevinden. Toen ik mijne reis naar het Meer maakte, had ik geen Alifoer bij mij, der zake, kundig, zoodat hij mij niet op den steenen karbouw opmerkzaam heeft gemaakt.

scheppen, nagenoeg als in het Bijbelsch Scheppingsverhaal, terwijl andere volken van Celebes de eersten laten *worden* (groeien), hetzij uit hemelingen, hetzij uit voorwerpen. De Boegineezen beschouwen Loewoe als het aanvangspunt der bevolking, (1) terwijl wij hebben gezien, dat de Posoër, Loewoe en de Loewoeërs door Lasaeo laat ontstaan. Zonder het hieruit te kunnen of te willen bewijzen, geloof ik, dat men in Centraal-Celebes een middelpunt (uitgangspunt) heeft te zoeken voor de bevolking van Celebes.

In de Minahasa is Loemimoeet de hemelinge, die op aarde neërdaalt, nadat zij eene hand vol aarde in de Minahasa heeft herschapen. Door den Oostenwind bevrucht, baart zij Toar, met wien zij later, onbewust, dat hij haar zoon is, huwt, en kinderen krijgt, die de stamvaders der Minahasers zijn. (2). Wij treffen hier dus rechtstreeksche afstamming van de goden aan.

Bij de Boegineezen vindt men hetzelfde. Daar toch worden de aardbewoners geboren uit een huwelijk van Batara-goeroe (die langs den regenboog uit den hemel op aarde neërdaalt), en de prinses der onderwereld We-njilimo, die uit de zee opduikt. (3)

In verband met deze legenden is de gedachte bij mij opgekomen, of wellicht 'de legende der beide "aardmenschen" (*taoe piamo*) van lateren oorsprong is, door mohammedaanschen invloed ontstaan, en dat wij dus Lasaeo te beschouwen hebben, als den Boegineeschen Batara-goeroe, en de Minahasische Loemimoeet. Ik ben evenwel van deze gedachte teruggekomen, daar ik de legende der "aardmen-

(1) Dr. B. F. Matthes. Boegineesohe en Makassaarsche Legendes. Bijdragen tot de Taal-, Land-, en Volkenkunde van Nederl. Indië 4de Volgr. D. X, pag. 2 van den overdruk.

(2) N. Graafland. De Minahasa, D. I. 100, 101.

(3) Dr. Matthes, o.c. blz. 2 van den overdruk.

schen onder alle door mij bezochte stammen eensluidend aantrof, ook onder hen, die nog niets van mohammedanisme weten.

Het verdient nog opmerking, dat Lomimoeet de Minahasa in vier deelen verdeelt (1), gelijk Lasaeo dit ook deed met Poso.

Eene zaak, waarin de genoemde legenden overeenstemmen is, dat er eertijds gemeenschap bestond tusschen hemel en aarde, en dat die gemeenschap later verbroken werd. Dr. Matthes schrijft (o.c. blz. 4); bij gelegenheid, dat Lëtte-parëppa, vorst van Loewoe ten hemel steeg om voor zijn pas geboren kind eene wieg aan zijne moeder te vragen, „hij van zijne moeder vernam, dat over 7 dagen de regenboog (de weg tusschen hemel en aarde) opgetrokken zou worden, zoodat de menschen dan niet meer, gelijk tot dusverre, gedurig heen en weêr naar den hemel konden gaan.” Eene reden voor dit optrekken wordt niet opgegeven.

Meer overeenkomst met de Pososche legende vertoont het verhaal in de Minahasa. Daar toch wil Wareereh, door nieuwsgierigheid gedreven het godenverblijf begluren en beklimt hij den berg Lokon, die den weg vormde tusschen hemel en aarde. Hieruit ontstaat een strijd tusschen Wareereh en de goden, die daarmede eindigt, dat Wareereh den Lokon in tweeën splijt, en daardoor den weg naar den hemel vernielt. (2)

Wat de Pososche legende van de rijst aangaat, zoo zien wij wederom veel overeenkomst met het desbetreffende verhaal in de Minahasa. Oorspronkelijk had de Minahasische Alifoer rijst (waarschijnlijk gekregen van Lomimoeet of Moentoe-oentoe), die eertijds „half rijp geplukt, voorts in den *eelëppan* geroosterd en gegeten” werd. Wat

(1) Graafland, c. o. I, 102.

(2) N. Graafland, o. c. I, 143.

te Poso geschiedde door eenen ondeugenden knaap, werd in de Minahasa bewerkt door Toeleng, die rijst, „die men lang bewaren kan” uit Kasědoekan stal. (1) Wat dus door den Posoër als eene straf werd beschouwd, gold voor den Minahaser als een zegen. (2)

Wat de Boegineezen betreft, dezen doen hunne rijst ontstaan uit de asch van We-Odanriwoe (Sangijangsěrri), eerste kind van Batara-goeroe. (3) Deze legende is echter van Hindoeschen oorsprong.

(1) P N. Wilken. Bijdragen tot de kennis van de zeden en gewoonten der Alfoeren in de Minahasa. „Mededeelingen” VII, 317.

(2) De Heer Graafland deelt in „de Minahasa” (deel I, blz. 149) eene legende mede, waarin gezegd wordt, dat de rijst oorspronkelijk uit de onderwereld werd gestolen. Daar de Schrijver echter zelf zegt, dat er betreffende de rijst nog veel anders wordt verteld, maakte ik in mijn opstel slechts gebruik van die legende, welke duidelijke overeenkomst vertoont met de Pososche.

(3) Dr. Matthes o. c. pag. 2.

Poso, Juni '94.
